

**(Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, Yıl: 10,
Sayı: 18, Bahar 2013 Yayın Tarihi 24 Mayıs 2013,
s.117-129)**

**HİKÂYE TEKNİĞİ BAKIMINDAN ÖMER SEYFETTİN'İN
“BEYAZ LALE” HİKÂYESİ**

Mustafa KARABULUT*

Özet: Ömer Seyfettin (1884-1920), Türk edebiyatının en önemli hikâye yazarlarından biridir. O, yazdığı kısa hikâyeleri, şiir, mensur şiir ve tercümeleleriyle tanınmıştır. Hikâyelerini sade dil için bir uygulama alanı olarak gördü ve tanımladığı sade Türkçe ile eserler yazdı. “Beyaz Lale” adlı hikâye, Balkan Savaşları yıllarında Türk milletine Balkanlarda yapılan katliamlardan kesitler sunar. Ömer Seyfettin, bu eserde Bulgar asıllı Radko Balkaneski'nin komutasındaki düşman güçlerinin Serez'deki Türklere yaptığı zulümleri canlı tablolar halinde anlatır. Düşman güçleri bölgedeki Türklerin evlerini yağmalayıp yakar, camilerin bir kısmını kilise çevirir, geriye kalanları yakar, halkın çoğunu işkencelerle öldürür. “Beyaz Lale”, yapı ve içerik arasındaki ilişkinin güçlü olduğu bir hikâyedir. Bu hikâyenin kurgusu ve şahıs kadrosu, zaman ve mekân arasındaki uyum başarılıdır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, Türk hikâyeciliği, Ömer Seyfettin, Beyaz Lale, hikâye tekniği.

Ömer Seyfettin's Story “The White Tulip” in Terms of Story Technique

Abstract: Ömer Seyfettin (1884-1920) Turkish literature is the most important story in literature. He was well-known for his short stories, poems, prose poems and translations. He applied these thoughts to his stories and other works which he wrote in simplified. The White Tulip in Turkish nation and the story, the Balkan Wars in the Balkans provides sections made from mass killing. Ömer Seyfettin also takes the freedom of the Turkish nation, and highlights the importance of which is guilty. Ömer Seyfettin explains in this work, the enemy forces under the command of Bulgarian origin, Radko Balkaneski, in Serez Turks living in the tables describes the atrocities. In the region enemy forces, the Turks looted their houses burned, mosques, converts a part of the church, it burns the remains of people killed most of the torture. “The White Tulip” is a powerful story of the relationship between structure and content. This story is fiction and party staff, successful harmony between time and space.

Key Words: Story, Turkish story, Ömer Seyfettin, The White Tulip, the story technique.

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş

Hikâye, romana göre kısa bir anlatı türüdür. Roman yazarı, eserini vücuda getirirken özgürce kullanabileceği bir alana sahiptir. Hikâye yazarı ise, romana has unsurları dar bir çerçevede anlatmaya gayret eder. Bu bakımdan hikâyecinin işi roman yazarına göre güçtür. Çünkü hikâyeci, gerçekte olmuş veya olabilecek olay veya durumları kendisine ayrılan dar bir alan içinde nakletmek zorundadır.

Roman, hikâye, masal, destan vb. anlatma esasına bağlı metinlerde *olay örgüsü/kurgu, kişiler dünyası, zaman, mekân, anlatıcı ve bakış açısı, dil ve üslup* gibi temel unsurlar bulunur. Bu türler yapı bakımından benzer özellikler gösterse de hacim, anlatım teknikleri, dil ve üslup vb. yönlerden irili ufaklı farklılıklar gösterir.

Ömer Seyfettin, Türk hikâyesinin en önemli isimlerindedir. Türkçülük akımından büyük oranda beslenen yazar, birçok konuda yazmasına rağmen, milli şuur ve Türk-Osmanlı tarihinin kahramanlık dönemlerini işlediği hikâyeleriyle tanınır. Onun “Başını Vermeyen Şehit” hikâyesi buna en güzel örneklerden biridir. “Türk tarihi ise, bu tipte, kelimenin gerçek manası ile kahramanlar yaratmıştır” (Kaplan, 2003, s.60). “Pembe İncili Kaftan”, yazarının bir ülkü adamı oluşturduğu eserdir. “Bu hikâye, Türk milletinin bir karakter özelliğini yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır” (İpek, 2007, s.331). Yazarın ilk hikâyelerindeki nükteli ve mizahi üslubunda daha sonraları değişimler görülür.

Ömer Seyfettin’in Yeni Lisan makalesinden sonra yayımlanan öykülerinde, daha önceki öykülerine göre büyük bir ayırım göze çarpar. Yazar, adı geçen makalesinde savunduğu arı dili, yazılarında uygulamaya başlamıştır. Mizacının en belirgin niteliği olan şakacılığı bir yana bırakmış, konularını, görüş ve düşüncelerini toplum sorunlarına yöneltmiştir (Yener, 1975, s.45).

Ömer Seyfettin’in hikâyelerinin çoğunda dönemin siyasi ve sosyal hadiselerinin, sosyal ortamın etkisi büyüktür. Tanpınar’ın ifadesiyle o, “Balkan Harbi fâcialarına dair yazdığı *Bomba, Beyaz Lâle* hikâyeleriyle asıl şöhretini yapar” (2007, s. 122). Bazı hikâyelerinde Balkan Savaşları’nda Türk milletinin çektiği acılar ve maruz kaldığı soykırımları dile getirir.

“Elim ve hazin Rumeli muhacirlerinin içinde yaşadığı, Balkan savaşının sayısız facialarıyla karşılaştığı ve masum Türk milletine Balkanlı kavimler tarafından yapılan vahşi zulümleri yakından gördüğü için bazı hikâyelerinde bu hadiselerin işitilmeye tahammül edilmez vak’aları da almıştır” (Lekesiz, 1997, s.112).

Bu çalışmada “Beyaz Lale” adlı hikâye yapı ve muhteva unsurları, hikâye tekniği bakımından incelenmiştir.

1. Kurgu

Kurgu, eserin yapısı demek olup *kurmaca/fiction* sözcükleriyle de ifade edilir. Kurguda önemli olan, hem yapı unsurlarının kendi aralarındaki bütünlüğü, hem de yapı ile içerik (muhteva) arasındaki uyumdur. Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde sağlam bir kurgu yapısı vardır. O, bir bakıma kendi hikâye tekniğini kurmuştur: “Gerçekten de bir tip hikâyenin -en azından Türkiye ölçülerinde- ustasıdır

Ömer Seyfettin. Klasik hikâye tipidir bu: Başlangıcı, entrikası, çoğu zaman şaşırtıcı sonuyla. Batı'da Maupassant, O'Henry gibi ustalar eliyle yetkinleşmiş bir biçimdir" (Belge, 1994, s. 246). Ömer Seyfettin'in "Beyaz Lale" adlı hikâyesi, aynı isimli kitabında¹ yer almakta olup hikâye tekniğinin bütün unsurlarını barındırır. Yazarın uzun hikâyelerinden olan eser (38 sayfa), iç ve dış unsurlar arasındaki uyumuyla dikkat çeker.

2. Olay Örgüsü

Olay örgüsü, daha çok Maupassant tarzı olan olay hikâyesi için geçerlidir. Çehov tarzında ise olayın yerini herhangi bir insani durum alır. E.M.Forster ise olay örgüsü için, "Öykü, olayların zaman sırasına göre düzenlenerek anlatılması veya olay arasındaki neden sonuç ilişkisidir" (1985, s. 128). der. "Beyaz Lale"deki olay örgüsünü oluşturan unsurları anlamak için hikâyenin özetine bakmakta yarar vardır:

Balkan Savaşı'nda birçok Türk köyü büyük felaketlere uğrar. Hristiyanlar Türklerin bu durumuna çok sevinirler ve Türk askerlerinin boşalttığı bölgeleri, Türk mahallelerini, köylerini yağmalamaya başlar. Şehrin yağması ve halkın katledilmesi görevi Binbaşı Radko Balkaneski'ye verilir. Onun en büyük ideali büyük bir Bulgaristan İmparatorluğu kurmaktır. O, önce ne kadar çete reisi varsa hepsini toplayarak Serez hakkındaki planlarını açıklar. Binbaşı bir taraftan kendisi için şehrin en güzel Türk kızını ararken, diğer taraftan geriye kalan kızları askerler arasında paylaşır. Avrupalıların yapılacak bu katliamdan haberi olmaması için işini sessizce yapmayı tasarlar, buna göre:

Ne kadar zengin varsa hepsi bir binada toplanacaktı. Şehrin en büyük fırını hazırlanacak, âli mahkeme için lüzumu olan sandalyeler, büyük masa, kırmızı örtü, İncil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş vesaire gibi şeyler oraya götürülecek, vakit geçirmeden işe girişilecektir. Zenginlerden paraları tamamıyla alındıktan sonra umumi yağmalara izin verilecek, şehrin Türk kızları askerlere dağıtılacaktır... Sekiz yaşından aşağı kızlara dokunulmayacak, bunların çirkin, zayıfları öldürülecektir. Güzel, kuvvetlileri toplanıp vaftizlenerek Bulgaristan'a gönderilecek, yalnız çok ihtiyarlar, Hristiyan olurlarsa sağ bırakılacaktır. Bir yaşından altmış yaşına kadar erkek, sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar bütün kadınlar, kızlar, cesetleri meydanda kalmamak üzere sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar vasıtasıyla, yine iki komite reisinin nezareti altında şehrin dışarısındaki hendeklere gömülecektir (s.10-11).

Şehri çete reislerinden yaşlı Dimço, küçük çocukların ve kadınların öldürülmesine karşı çıkar, ama Binbaşı daha sonradan başkaldıracak kimsenin kalmaması için hepsinin ölmesinin gerektiğini söyler. Binbaşının şu sözleri Türkler ile kendileri arasındaki farkı ortaya koyması bakımından önemlidir:

¹Ömer Seyfettin, *Beyaz Lale*, Bütün Eserleri 9, Serhat Yayınları, İstanbul, 2000. (Çalışmamızda eserin bu baskısından yararlanılmıştır.)

Eğer Türkler buralarını aldıkları vakit ihtiyarlarının laflarını dinleyip hepimizi kesselerdi bugün bir Bulgaristan olacak mıydı? Biz böylece onları önümüze takıp kovalayabilecek miydik? Yanıldılar. Fırsat ellerindeyken kadınlarımızı, çocuklarımızı kesmediler... Kesilmeyen Bulgarlar çiftleşe çiftleşe çoğaldılar, kuvvetlendiler. Merhametli, yani zayıf hâkimlerinin altından kalktılar. İşte şimdi de tepesine bindiler (s.12).

Binbaşı bu sözlerden sonra, İspanyolların ülkelerinde yabancı unsur bırakmayıp hepsini öldürdüklerinden şimdi rahat yaşadıklarını söyler. Ancak Türklerin bu konuda kayıtsız kaldığını, yani kavmiyet ve milliyet kavramlarına gereken önemi vermediğini ifade eder. O, Türklerin aldıkları yerlerdeki kavimleri katletmemelerini Türklerin hatası olarak görür. Binbaşı Radko, insaniyet fikrine de değer vermez, Avrupalıların ise sözleri ile yaptıklarının tezat olduğunu ifade eder. Sonra da Alman Bismarck'ın Fransızları evlerinde canlı canlı yaktırıldığını örnek verir (s.15). Yazara göre, Fransızlar da katliamda Almanlardan aşağı kalmazlar. "Afrika'da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş ediyorlar, boğazlarına kadar kuma gömerek güneşte, öğle güneşinin şuaları altında bırakıyorlar, çabuk ölmesin diye ara sıra üzerlerine su döküyorlardı" (s.15). Yazar, sonra İngilizlerin de benzer faaliyetler yaptığından bahseder. Radko'nun bu sözleri bir itiraf gibidir. Bir bakıma bu kavimlerde insaniyet, merhamet fikirlerinin kaybolduğunun göstergesidir. Radko'nun planları arasında Katakoz, Süleyman Efendi, Tarhuncu Muhiddin camilerinin yıkılması, bazı camilerinse kiliseye çevrilmesi vardır. Aradan bir saat geçtikten sonra yaveri kapıyı çalarak içeri girer ve Dimço'nun fırını yaktığını söyler. Şehirdeki bütün Türk kızları ve kadınlarını bu fırının yanına toplarlar.

Binbaşı kadınların tümünün soyunmalarını söyler. Hiçbiri bunu kabul etmeyince içlerinden birini seçerek onun soyunmasını ister. Bu kadın da kabul etmeyince üzerindeki çarşafı yırtar ve kadının kucığında çarşafın içinde sakladığı küçük bebeği yanan fırına atar. Kadın çılgına döner ve Radko'ya saldırır. Binbaşı kadını askerlerin tutmasını söyleyerek eline aldığı bıçakla kadının karnını kasatura ile yararak fırına atar. Bu cinayeti gören diğer kadınlar korkudan soyunurlar. Radko, kadınları tek tek çağırarak onlara köyün en güzel kızının kim olduğunu sorar. Sonunda Hacı Hasan Efendi'nin kızı Lale'nin ismini öğrenir. Binbaşı güzel olan kadınları ayırarak diğerlerini türlü işkencelerle fırında yakar.

Radko, daha sonra Hacı Hasan Efendi'nin evine gider ve kapıya gelerek zili çalar, Lale kapıya açmaya korkar. Fakat Binbaşı, babasının gönderdiğini söyleyerek kapıyı açtırdıktan sonra, Lale'ye sahip olmak için ona saldırır.

Lale Radko'nun saldırısına karşı koyar ve teslim olmaz. Binbaşı, Lale'nin elbiselerini parçalar. Binbaşı'nın bir an dinlenmek için durakladığında, Lale teslim olacağı izlenimi vererek, çok üşüdüğünü, pencereyi kapatmak istediğini söyler. Lale daha sonra ölümü namusunun kirletilmesine

tercih edip kendisini pencereden aşağı bırakır ve intihar eder. Radko, emeline ulaşmak için Lale'nin cesedini içeriye taşır. Radko, Lale'nin henüz soğumamış vücuduna tecavüz eder.

Vaka Zinciri:

V1. Balkan Savaşı'ndan sonra Serez'de yaşayan Türk halkı, Bulgar Binbaşı Radko Balkaneski komutasındaki düşman askerleri tarafından katledilmeye başlanır.

V2. Bir taraftan Serez yağma edilirken, diğer taraftan camilerin yıkılır bir kısmı ise kiliseye çevrilir.

V3. Katliam için fırınlar hazırlanır ve Türk kadınları buraya getirilir.

V4. Binbaşı, kadınlara işkence yapmak için onların soyunmalarını ister, ancak kadınlar kabul etmeyince bir kadının üzerindeki çarşafı yırtar, onun kucağındaki bebeği alıp fırına atar.

V5. Binbaşı daha sonra bıçakla kadının karnını yarar ve onu da fırına atar.

V6. Radko, türlü işkenceler yaptıktan sonra diğer kadınları da sırasıyla fırında yakmaya başlar.

V7. Binbaşı, bölgenin en güzel kızının Lale olduğunu öğrendikten sonra, ona sahip olmak için kızın evine gider.

V8. Binbaşı, Lale'ye sahip olmak için ona saldırır, ama Lale, namusunun kirlenmemesi için direnir.

V9. Lale pencereyi kapatmak bahanesiyle pencereye yaklaşır ve kendisini aşağı atarak intihar eder.

V10. Radko, Lale'nin cansız vücudunu eve taşıdıktan sonra ona tecavüz eder.

Aşağıdaki *kora şeması*nda olay örgüsündeki çatışma unsurlarının nasıl meydana geldiği anlatılır:

Beyaz Lale	ÜLKÜ DEĞER (Tematik Güç)	KARŞIT DEĞER (Karşıt Güç)
Kişiler	<ul style="list-style-type: none"> - Lale - Hacı Hasan Efendi - Türk halkı 	<ul style="list-style-type: none"> - Binbaşı Radko Balkaneski - Dimço - Bulgar komitacıları ve askerleri - Bismarck
Kavram	<ul style="list-style-type: none"> - Masumiyet - Medeniyet - Namus - Türklük, - Din (İslamiyet) unsuru - Hoşgörü 	<ul style="list-style-type: none"> - Zorbalık - Zulüm - İşkence - Şehvet - Erotizm - Sadizm - Hristiyanlık
Simge	<ul style="list-style-type: none"> - Beyaz - Cami - Beyaz baş örtüsü 	<ul style="list-style-type: none"> - Kasatura - Kilise, haç - Fırın

Yukarıdaki tabloda "Beyaz Lale"deki ülkü değer ve karşıt değerde yer alan en önemli öğelere yer vermeye çalıştık. Buna göre, kişiler bağlamında, tematik güçte Türkler, karşı güçte ise Bulgar komitacılar yer alır. Türk halkı, Bulgar komitacıların işkenceleri ve zulümleri altında büyük bir trajedi ile karşı karşıyadır. Zaten bu eserde, Balkanlarda Türklere karşı yapılan katliamlar asıl izlektir. Lale,

saflığı, masumiyeti ve Türklerin namusuna olan düşkünlüğünü temsil eder. Karşı güç, ise zulmü simgeler. Bulgar komitacı ve askerler ve Binbaşı Radko Balkaneski, Türkler üzerinde en acımasız işkenceleri yapar.

Bu hikâyede kavram bakımından da tezatlar ön plandadır. Tematik güçteki masumiyet, namus, hoşgörü vb. kavramlarına karşılık karşıt güçte zorbalık, zulüm ve işkence vardır. Ömer Seyfettin, tarih boyunca Türklerin aldıkları yerlerdeki halka işkence etmediğini, onlara rahatça yaşama hakkı verdiğini, ancak Batılı milletlerin ele geçirdikleri yerlerin halkına acımasız davrandıklarını ifade eder. Kora şemasında simgesel boyutta da çatışma söz konusudur. Bulgar komitacılar Serez'deki camileri ya yakıp yıkar ya da kiliseye çevirir. Radko, dini değerlere saldıran, anne ve bebekleri katleden sadsist bir canidir. Ayrıca o, Müslüman Türklere zulmederken haç işaretini kullanır: "Radko, usturayı bu pembe akislerin üzerine vurdu. İki büyük haç yaptı" (s.24). Ömer Seyfettin beyaz sözcüğünü simgesel anlamda kullanır. Beyaz Lale hem beyazlığı, güzelliği ile dikkat çekerken, aynı zamanda saflığı, temizliği de simgeler. Yazar, beyaz ifadesini bilinçli kullanır ve Lale'yi tasvir ettiği kısımlarda da bu renk ön plana çıkar: "Lâ'li'nin arkasında siyah ve bol bir yeldirme ve başında kalın ve beyaz ipekten bir namaz bezi vardı. Yüzü beyaz bir rüya bulutunun arasından doğan hayali bir ay kadar parlıyor" (s.36). Lale'nin beyaz namaz bezi (baş örtüsü), dini bir motif olarak hikâyede geçmektedir.

3. Şahıs Kadrosu

"Beyaz Lale" adlı hikâyede şahıslar bakımından tematik ve karşıt güçler diye iki grupta incelenebilir. Tematik güçte, zulüm altındaki Serez'in Müslüman Türk halkı, Lale, Hacı Hasan Efendi vb. varken, karşıt güçte Bulgar askerleri, Radko Balkaneski, Bulgar çeteleri vb. yer alır.

Hikâyenin başkişisi, Serez'in en güzel kızı olarak tanıtılan Lâ'li (Lale) adlı bayandır. O, beyaz yüzlü, uzun boylu, sık ve kıvrırcık kirpikli, siyah gözlü küçük ve pembe burunlu, gül tomurcuğundan daha hareli olan küçük ağızlı diye tanıtılır. İyi yetiştirilmiş kültürlü bir kızdır. Lale, intihar ederek, ölümü namusunun çiğnenmesine tercih eder. O, hikâyede Türk milletinin namusuna olan düşkünlüğünü temsil eder.

Hacı Hasan Efendi: Lale'nin babası olup maddi durumu iyi, sarıklı, orta boylu bir adamdır.

Kart karakterler, tematik gücün karşısında yer alan, onun hedefe ulaşmasını engellemeye çalışan kişilerdir. "Kart karakterler, tek, yoğun, canlı unsurları somutlaştırırlar; roman başkişileri ise, karmaşık, saf olmayan ve bir oluş süreci içinde olan unsurlardan oluşur" (Steivick, 2004, s. 178). Kart karakterler, norm değerler bakımından olumsuz, karşıt tiplerdir. Karşıt güçteki kavramlar, Ramazan Korkmaz'ın deyimiyle, insan ruhunun temel körleşme alanlarıdır (2008, s. 174).

Binabaşı Radko Balkaneski eserin en önde gelen kart karakteridir. Boyu uzun, sık siyah saçlı, iri, parlak gözlü, iyi tahsil görmüş, İstanbul'da Galatasaray Sulatanî'sinde okumuş, bin dokuz yüzde Sofya Harbiyesinden erkanı harplikle çıkmış, zengin bir çiftçi olan babasının bitmez tükenmez

parasıyla yaşar ve en büyük hayali Büyük Bulgaristan İmparatorluğu'nu kurmaktır. Oldukça acımasız bir kişidir. O, düşmanlarını yiyip yok edeceği bir yiyeceğe benzetir. Radko, Fransız köylülerini evlere doldurup yakan Bismarck'ı kendisine örnek alarak, insanları fırınlarda yakar. Radko, Avrupa'nın birçok milletinin de masum davranmadığını söyleyerek kendisini savunmaya, haklı çıkarmaya çalışır:

Ömer Seyfettin'in asıl amacı, Avrupa'nın birçok milletinin Radko gibi davrandığını, onlardan biri olan Radko aracılığıyla ifade etmektir.

Çete Reisleri: Vahşi görünüşlü, acımasız, silahlı kişilerdir.

Dimço: Çetenin en yaşlı reisidir. Ak sakallı ihtiyar bir Bulgar eşkıyasıdır. Ömrünün çoğunu eşkıya olarak geçirmiştir. Çocuklara ve kadınlara işkence edilmesine karşı çıkar ama Radko tarafından hakarete uğrar.

Eserde Almanların başbakanı Bismarck, otantik bir kahraman olarak yer alır. Almanların bir zamanlar Fransızlara yaptığı zulümlerden söz edilirken Bismarck'ın da ismi geçer.

Bu hikâyede Türk düşmanlığı yapan Bulgarlardan başka, Rumlardan da söz edilir.

"Beyaz Lale adlı hikâyede karşımıza Osmanlı ordusunun yenilişini sevinçle karşılayan Rumlar çıkar. Bunlar bir kitleden ibarettir. Serez Rumlarının beşikten itibaren Türk düşmanlığı ile büyütüldüklerinden bahsedilir" (Kurt, 2009, s.42).

Sonuçta "Beyaz Lale", şahıs kadrosu bakımından zalim ve mazlum çatışmasının olduğu bir hikâyedir. Yazar, bu hikâye kahramanlarını tanıtırken tematik güçten yana olduğunu açık veya dolaylı biçimde ifade eder.

4. Konu ve İzlek

"Beyaz Lale" adlı hikâyede, Türk-Bulgar (Balkan) savaşında Bulgarların Türklere yaptığı vahşi güç ve galibiyet savaşı ve acımasızlığı anlatılır. Eserde, Balkan Savaşı'nda Bulgar asıllı bir binbaşının komutasındaki Bulgar komitacılarının Serez'deki Türklere yaptıkları işkenceler, katliamlar anlatılırken, Lale adlı genç bir Türk kızının şahsında Türklerin namusunu çiğnetmemek için ölümü seçmesi anlatılır. Ayrıca bu bölgedeki Türklerin vaftiz edilip Hristiyanlaştırılması da ele alınan bir başka husustur.

Radko ve diğer komite üyelerinin merhametsizliği, sömürüyü zulmü simgelediği bu hikâyede Balkan Savaşları sırasında Türk milletinin yaşadığı zulümler ve katliamlar trajik bir şekilde anlatılır. "Bu eserde Ömer Seyfettin milliyetçilik ve ayrılıkçı hareketlerin izlerini derinlemesine resmeder. Türklerde bir hıncın ve düşmanlık hissini uyanmasını amaçlar" (Başçallı, 2010, s.103-104).

Bu hikâyede zalim-mazlum çatışması bağlamında Bulgar komitacılarının merhametsiz, insanlık dışı davranışları ile Türklerin masumiyeti tezat teşkil eder. Yazar, ayrıca Türklerin ele geçirdiği yerlerdeki insanlara Batılı kavimlere göre daha merhametli davrandığını dile getirir.

“Beyaz Lale”de zulümlere cinsel şiddet de eklenir. “Seyfettin, eserlerinde şiddeti daha çok azınlıkların oluşturduğu tehlike şeklinde hissettirir... Bazı eserlerinde tehdit olmaktan çıkıp fiiliyata dönüşür. Bunlardan en yoğunları ‘Bomba’ ama özellikle de ‘Beyaz Lale’dir. Seyfettin şiddeti tek başına ele almaz, onu yer yer pornografiye varan erotizmle birleştirir” (Şahinoğlu, 2011, s.70).

Yazar, Doğu-Batı çatışmasını medeniyet bağlamında ele alır. Bu eserde Türklerin Avrupalıların aksine, tarih boyunca aldıkları bölgenin halkına zulüm etmedikleri ifade edilir.

“Beyaz Lale”de tematik güçteki masumiyet, medeniyet, namus, hoşgörü, Türklük, İslamiyet vb. kavramlar, karşı güçteki zorbalık, zulüm, işkence, şehvet, erotizm, sadizm, Hristiyanlık vb. kavramlarla çatışır.

5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Anlatı türlerinde bakış açısı önemli yer tutar. Dış dünyadaki olayların algılanışı kişiden kişiye değişir. Bu bakımdan, hikâye yazarlarının da bakış açılarında farklılıklar vardır. Şerif Aktaş bu hususta şöyle der: “Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vak’a zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir” (2000, s.73-74).

Beyaz Lale adlı hikâyeye, her şeyi bilen ve gören tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Bu eserde Bulgar komitacıların zulümleri ve Türk milletinin maruz kaldığı işkenceler canlı tablolar halinde verilir. İşkencelerden en acımasızlarından olan “canlı çukur” şöyle tarif edilir:

Evvela yere şişman bir kadın yatırıyor, onun üzerine beğendikleri diğer ikinci bir güzel kadını arkası üstü çapraz uzatıyorlardı, bu kadını da ellerinden, ayaklarından tutturuyorlardı. Sonra sıra kendisinin olan komita yaklaşıyor, çıplak ve fırlak karnın ta ortasına, göbeğin biraz aşağısına kasaturayı saplıyordu... Karınlarına delik açılan kadınlar hiç yaşamıyorlar, bir iki saat içinde inleye inleye, kıvrana kıvrana ölüveriyorlardı (s.26).

Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde Bulgar zulmünü, Türk kadınlarına yapılan işkenceleri ve Radko’nun Lale’ye tecavüz etme girişimlerini anlatırken, ayrıntı sayılabilecek anlatımı tercih eder. Nihat Sami Banarlı da Ömer Seyfettin’in “Beyaz Lale”deki şehvet sahnelerinin üzerinde çok durulmasından ve ayrıntıya girilmesinden şikâyetçidir:

Muharririn âdeta marazî bir ısrarla işlediği şehvet ve taarruz sahneleri 'Bomba' gibi bazı hikâyelerinde daha sanatkarane olmakla beraber, mesela 'Beyaz Lale'de asla güzel denilemeyecek bir anlatıyla yazılmıştır. Behimî tecavüzlerin tasvirlerinde lüzumsuz bir ısrarla durularak, âdeta okuyucuların bu hislerini harekete getirmek isteyen bir tabiye (taktik, hazırlama) kullanılmıştır. Bulgar askerlerinin Türk kadınlarına tecavüz edişleri, okuyanların millî hislerinden evvel bedii hislerini yıpratmak bir ifade ile kaleme alınmıştır (1971, s.1105).

Biz göre de, Ömer Seyfettin'in Beyaz Lale'de cinsel istismar sahneleri üzerinde çokça durması ve ayrıntılara girmesi, yazarın amacını aşmaktadır.

6. Mekân

Mekân, kurmaca metinlerde olayların cereyan ettiği yerdir ve eserin temel unsurlarındandır. "Mekân, her şeyden önce olayların meydana geldiği bir yapı taşıdır" (Arslan, 2009, s. 91). Mekân, gerçek dünyadan olabileceği gibi, bilim kurgu hikâyelerde hayali yerler de olabilir.

Türk edebiyatında özellikle Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemi anlatılarında olay örgüsünün genellikle İstanbul'da cereyan ettiği görülür. "Çevre bakımından Ömer Seyfettin, İstanbul sınırları dışına çıkan ilk hikâyecilerimizdendir. Konularının çoğu Rumeli ve Anadolu'da geçer" (Kabaklı, 1990, s. 357).

"Beyaz Lale'de olayların geçtiği mekân olarak Serez² kentini görürüz. Eserin bazı yerlerinde olaylar kentin sokak ve mahallelerinde, dış mekânda geçer cereyan eder: "Hükümet caddesinden, Maarif Kahvesi'nin önünden dörtlüğe geçtiler. Yoldaki eşkıyalar, askerler duruyorlar, pek iyi tanıdıkları mayor (binbaşı) Balkaneski'yi selamlıyorlardı" (s.20) "Beyaz Lale'deki asıl olaylar, kapalı (dar-yutucu) mekânlarda geçer. Bu mekânlar, kahramanın gelişmesini engelleyen yerlerdir. Ramazan Korkmaz kapalı mekân için şöyle der: Bu mekânlardaki kişi, zaman, mekân ve onun tüm elemanları ile çatışma durumundadır (2007, s. 410). Bu hikâyede kapalı mekân olarak Türklerin canlı canlı atıldığı fırınlar ve Beyaz Lale'nin hayatını kaybettiği evi ön plana çıkar. Yazar bu fırını şöyle tanıtır:

İçerden ince iniltiyle karışık acıklı bir uğultu çıkıyordu. Radko hayvandan atladı. İçeri girdi, Bu fırın, hiç çarşı fırınlarına benzemiyordu. Genişti. Yüksek tavanları sarıya boyanmıştı. Büyük ve yüksek ocağı ta nihayetinde idi. Üst kısımları açılmış kepenklerden bol bir aydınlık taşıyor ve her tarafı dolduruyordu. Türk kadınları alacalı bir ipek kumaş gibi köşeye birikmişlerdi (s.20).

² Yunanistan'ın Orta Makedonya bölgesinde 2001 nüfusu 56.145 olan bir şehir ve aynı adı taşıyan ilin (nomos) merkezidir. Osmanlı Devleti döneminde Balkanlar ın en önemli merkezlerinden biriydi. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Serez> (02.12.2011)

Lale'nin evi önceleri ailesine ve kendisine bir yuva niteliği taşımaktadır. Radko, bu evin bahçesine hayran kalır: “Yavaş yavaş yürüdü. Adlarını bilmediği, hatta ömründe ilk defa gördüğü çiçekler, gölgeli tarhlarda henüz doğmamış peri yavruları gibi uyuyorlar, sarhoş edici, keskin ve tatlı kokular çıkarıyorlardı” (s.32). Bu ev aynı zamanda güzel görüntüsüyle, çiçekli bahçesiyle Türk-Müslüman evini de temsil eder. Sofya’da, hatta Avrupa’nın birçok yerinde böyle güzel evlere az rastlanmaktadır. “Radko burayı zaptetmeyi düşündü...Bu, büyük ve geniş pencereci, mavi boyalı, üç katlı minimini bir saraydı. Açık pencerelerinin arkasından tül perdeler gözükiyordu” (s.33). Bu yuva, Radko Balkaneski’nin buraya adım atmasından sonra trajik bir mekâna dönüşür.

Bunlardan başka, olayların bir kısmı Radko’nun bir süre karargah olarak kullandığı Türklerin merkez kumandanlık binasında geçmektedir. Türklerin katledilme planlarının yapıldığı bir mekân olarak karşımıza çıkar.

7. Zaman

Edebi eserlerdeki zaman kurmaca yani fiktiftir. Eserdeki zaman ile gerçek zaman aynı değildir. Olayların nakledildiği zaman ise anlatma zamanıdır. Bir hikâyenin zaman unsurlarını incelerken, durum veya olayların hangi zaman parçacıklarından oluştuğuna dikkat etmek gerekir. “Öykü zaman içerisinde alınmış yoğun parçacıklardır, belki de sadece bir ‘an’dır” (Arslan, 2009, s. 26).

“Beyaz Lale” adlı hikâyenin zaman unsurunu Balkan Savaşları sırasındaki zaman parçacıkları oluşturur. Bu eserde metin içi zaman olarak belli bir yıl ve tarih geçmemektedir. Ancak, olay örgüsünde anlatılanlar Balkan Savaşları dönemine aittir. Hikâyede kronolojik yapı yer alır. Ömer Seyfettin 1909’da Meşrutiyet’in ilanından sonra mülâzım-ı evvelik rütbesiyle Üçüncü Ordu’nun Selanik’teki nizamiye taburlarına gönderilir. “Buradan Manastır, Köprülü, Cumâ-yı Bâlâ, Pirlepe kasabalarını dolaştıktan sonra, Serez mutasarrıflığına bağlı olan Menlik kazasının Razlık kasabası yakınlarındaki Yakorit köyü civarındaki sınır bölüğüne bölük komutanı olarak atanır” (Andı, 1999, s.19). Bu bölgedeki görevleri arasında Bulgar ve Makedon komitacılarına karşı mücadele de vardır. “Beyaz Lale” hikâyesinde olduğu gibi, Ömer Seyfettin birçok hikâyesinde yaşadığı dönemin olaylarını kurgular.

8. Dil

Türk edebiyatında Ömer Seyfettin, kendisini sadece hikâyeye veren ilk önemli yazardır. Kendisinden önce Samipaşazâde Sezai ve Halit Ziya’nın bu alandaki denemeleri bir tarafa bırakılırsa, Ömer

Seyfettin'in hikâye türünün öncüsü olduğu görülür. Yazar, dil ve üslup hususunda son derece titizdir. "Üslup bakımından, Ömer Seyfettin edebiyatsız edebiyat peşindedir. Yani, şairanelikten, mecazdan, süsten, uzun cümlelerden kaçınmıştır. Yeni Lisan'da ileri sürdüğü ilkelere bağlı kalmıştır" (Kabaklı,1990, s. 356). Yazar, sade, terkipsiz, yalın bir anlatım yolunu tercih etmiş, halkın dilindeki deyimleri çokça kullanır. "Konuşma dilini yazıya uygulama işini ülkü edinip bütün eserlerini bu yolda yazan ilk sanatçı Ömer Seyfettin'dir" (Kudret, 1987, s.22).

"Beyaz Lale", sade ve anlaşılır bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Yazar, hikâyenin akıcılık kazanması için tasvirlerle önemli ölçüde yer verir. Ömer Seyfettin, hikâyelerinin çoğuna tasvirlerle başlar. Hikâyenin ilk paragrafında da Ömer Seyfettin tarzı tasvirler vardır: "Hudutta bozulan ordu iki günden beri Serez'den geçiyordu. Hava serin ve güzeldi. Ilık bir sonbahar güneşi boş, çimensiz tarlaları, üzerinde henüz taze ve korkak izler duran geniş yolları parlatıyordu" (s.5).

Hikâyenin başkişisi Lale şöyle tasvir edilir:

Lâ'li'nin arkasında siyah ve bol bir yeldirme ve başında kalın ve beyaz ipekten bir namaz bezi vardı. Yüzü beyaz bir rüya bulutunun arasından doğan hayali bir ay kadar parlıyor. Ve uzun boylu, bedî ve mükemmel endamı bol ve yeldirmenin altında, âli bir şiirin vezin ve kafiyelerle örtülü derin ve müheyyiç manası gibi, müphem bir vüruh ile beliriyordu... Sık ve kıvrıkcık kirpiklerini minimini ve siyah hâlelerle gözlerini kapıyor, küçük ve pembe burnunun şeffaf ve pembe yanağına görünmez gölgesi düşüyor ve bir al gül tomurcuğundan daha hâreli olan küçük ağzının rengi daha koyulaşıyordu (s.36).

"Beyaz Lale" hikâyesi, Ömer Seyfettin'in sanat anlayışını yansıtan sade dil ve akıcı üslup ile kaleme alınmıştır. Bu durum, yazarın duygu, düşünce ve mesajlarını daha geniş kitlelere etkili biçimde aktarmasını sağlar.

Sonuç

"Beyaz Lale", vaka zincirindeki halkaların güçlü oluşu ve konu, izlek, şahıs kadrosu, zaman, mekân gibi hikâye öğeleri arasındaki uyumla dikkat çeken bir hikâyedir. Yazar, bu eserini oluştururken dönemin sosyal ve siyasi yapısını ön plana alır. Ömer Seyfettin, Balkanlarda üsteğmen olarak görev yaptığı dönemdeki gözlemlerinin ürünlerinden biri olan "Beyaz Lale", Balkan komitacılarının Türklere yaptıkları zulümleri anlatır. Bu yıllarda Balkanlarda Türklere karşı Bulgar, Yahudi, Rum, Makedon vb. toplulukların büyük bir soykırım yaparlar. Ömer Seyfettin bu hikâye ile Balkan Savaşları sırasındaki acıları, katliamları, soykırımları dile getirirken, milli bilinci uyandırmak ister.

“Beyaz Lale”de Ömer Seyfettin, sade dil ve akıcı bir üslup kullanır, kişi ve tabiat tasvirlerinde başarılı kompozisyonlar çizer. Bu hikâyeye, vaka halkalarını bir araya getirmede başarılıdır. Zaman bakımından kronolojik bir yapı gösteren “Beyaz Lale”de olaylar, Balkan Savaşları yıllarında geçer.

Sonuç olarak, Ömer Seyfettin, “Beyaz Lale” ile, yapı ve muhteva unsurlarını bir kompozisyon dahilinde kurgulayıp olay hikâyeciliğinin teknik özelliklerine uygun bir eser meydana getirmiştir.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Andı, M.F. (1999). *Ömer Seyfettin*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Arslan, F. (2009). *Öykünün Sesini Kısımak*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.:2*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Başçallı, Ş. (2010). *Ömer Seyfettin’in Eserlerinde Dil ve Milliyetçilik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Belge, M. (1994). *Edebiyat Üzerine Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Forster, E. M. (1985). *Roman Sanatı* (Ünal Aytür, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.
- İpek, B. (2007). Pembe İncili Kaftan ve “Muhsin Çelebi”. *Türk Dili*, Nisan 2007, C: XCIII, S: 664, s. 330-337
- Kabaklı, A. (1990). *Türk Edebiyatı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kaplan, M. (2003). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Korkmaz, R. (2008). Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkmaz, R. (2007). “Küçürek Öykü (Short Short Story) Türü ya da Bir Çılgınlığın Metinleşmesi”, Öyküde Sözcük Ekonomisi Kısa Kısa, Küçürek Öykü I, *Hece Öykü*, Şubat-Mart, S.19, s.31-36.
- Kudret, C. (1987). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman. C.:2*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kurt, Ö. (2009). *Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ömer Seyfettin’in Romanlarında, Öykülerinde ve Tiyatro Eserlerinde Azınlıklar ve Yabancılar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Lekesiz, Ö. (1997). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü. C.:1*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Seyfettin, Ö. (2000). *Beyaz Lale*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Stevick, P. (2004). *Roman Teorisi* (Sevim Kantarcıoğlu, Çev.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahinoğlu, M. (2011). *Savaş ve Edebiyat Ekseninde Ernst Jünger’in “Mermer Yalılar” ve Ömer Seyfettin’in “Beyaz Lale” ile “Bomba” adlı eserlerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

Tanpınar, A. H. (2007). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Yener, C. (1975). "Ömer Seyfettin'in Öykücülüđüne Toplu Bir Bakış", *Türk Öykücülüđü Özel Sayısı*. *Türk Dili*, S:286, s.44-53.